

A multilaterális diplomácia szerepe a modern világban

Salvador Neto Luis

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
e-mail: salvador.neto.salvador@gmail.com

„Újra és újra végigjártam azt a szellemi ösvényt, amely annak fontosságát hirdeti, hogy nem attól kell félnünk, hogy különbözünk egymástól, hanem hogy nem értjük meg, vagy félreértjük egymást. A béke és biztonság kiindulópontja a dialógus, az egymásra való odafigyelés, hogy az emberek között hidakat építsünk, hogy megtaláljuk és megértsük embertársainkat. Én erre a hidépítésre adtam a fejemet.”¹

Absztrakt

Céлом a tanulmányom az, hogy bemutassam a multilaterális (sokoldalú) diplomácia szerepének fontosságát korunk változó világában, ehhez a nemzetközi szervezetek munkáját veszem alapul. Létfontosságú, hogy a béke és a nemzetközi biztonság kiindulópontja a párbeszéd legyen, fontos továbbá az államok közötti kooperáció, hogy minden államnak szerepet kell vállalnia a globális problémák megoldásában. Egyetértés van abban világszerte, hogy a terrorizmus, a migrációs válság és az erőszak terjedése minden államot fenyeget, amit csakis egységes fellépéssel lehet legyőzni, ha egységesen, határozottan és dinamikusan működne a multilaterális diplomácia. Céлом tehát, hogy a multilateralizmust olyan szükségletként tárgyaljam, amelyet a nemzetközivé válás, valamint a globális együttműködés és az emberiség globális problémái korunkban egyértelműen megkövetelnek.

Kulcsszavak: állam, diplomácia, ENSZ, multilateralizmus, nemzetközi kapcsolatok

1. BEVEZETÉS

A modern világban a bilaterális (kétoldalú) diplomáciai kapcsolatok mellett egyre nélkülözhetlenebb a multilaterális (sokoldalú) diplomácia a nemzetközi szervezetekben, pl. az ENSZ-ben és szakosított szervezeteiben, a NATO-ban, az Európai

¹ BOGYAY KATALIN: Magyarország ENSZ- nagykövetének díszelőadása a Honoris Causa cím átvétele alkalmával, Pannon Egyetem, Kőszegi Kampusz, 2016. március 9. http://www.kx.hu/kepek/iask/egyeb_anyagok_hirekhez/honors_causa.pdf, Budapest, 2017. március 28.

Unióban, az Afrikai Unióban, az Amerikai Államok Szervezetében, az Arab Ligában és más intézményekben. Minden állam jelentős részben a diplomácia segítségével védi jogait és érdekeit, így a multilaterális diplomácia lendületesen törekszik a politikai és gazdasági érdekek érvényesítésére a nemzetközi szinten. A történelem során megfigyelhető, hogy az államok egymás közötti kapcsolataik, együttműködésük, nemzetközi szerepvállalásuk során a belső és külső tényezők figyelembevételével, a rendelkezésükre álló eszközrendszer felhasználásával saját céljaikat próbálkoznak elérni, az állami érdekeket megvalósítani.

A második világháború után világszerte erősödött a demokrácia intézménye, és ebből eredően erősödtek a nemzetközi kapcsolatok megszilárdítását célzó törekvések is, ez azonban egy új folyamat, a globalizáció létrejöttét és lendületes térhódítását eredményezte. Tény, hogy a világ generikus jóléte és az államok nemzeti érdekei viszonzottan függenek egymástól. Az állami külpolitikai törekvés fontos célokat fogalmaz meg: a biztonság és a béke fenntartása, a gazdasági növekedés előmozdítása, az igazságosság és a nemzetközi jogrend megteremtésében való részvétel.

A diplomácia, amint azt Nagy Péter megfogalmazta, mindig is beágyazódott valamiféle információs környezetbe, s ebből következően elválaszthatatlan kapcsolat áll fenn a kommunikációs minták, a technológiák, valamint azon módok között, amelyekkel az egymástól elkülönülten létező társadalmak interakcióban állnak egymással, illetve tárgyalások révén törekednek közös ügyeiket szabályozni. A diplomácia legfontosabb nyersanyaga pedig évszázadok óta az információ, a tudás, melynek megszerzése, értékelése, elemzése, illetve továbbítása és felhasználása nélkül a politikai döntéshozók sem értesülnének más államok gazdasági, katonai teljesítőképességéről, és nem utolsósorban a szándékaikról sem.²

Kiemelendő továbbá véleményem szerint az is, hogy „a nemzetközi együttműködést menedzselő tevékenységeknek a problémák összetettsége, sokrétűsége és a szereplők és érdekviszonyok „színessége” miatt korunkban multilaterálisnak kell lennie. Az ilyen rendszer nemcsak olcsóbb, hanem jobb lehetőséget is ajánl az államok számára közös gondjaik kezelésére és a hatalmi viszonyok egyenlőtlenségeinek ellensúlyozására.”³

² NAGY PÉTER: Virtuális diplomácia – mítosz vagy valóság? <http://www.inco.hu/inco7/in-fopol/cikk1h.htm>, (2017.03.28).

³ A globális környezet gazdaságon kívüli tényezőinek középtávú előrejelzése. A globális gazdaság új intézményi struktúrája felé? A multilaterális együttműködés a XXI században. Vitaanyag, 3. http://vki3.vki.hu/kulkapcs/uj_intezmenyi_strukturaja.pdf, Budapest, (2017.03.28).

2. FOGALOMMEGHATÁROZÁS

2.1. Multilateralizmus

A multilateralizmus szűkebb értelemben véve azt a második világháború végén létrejött rendszert takarja, amelyik a nemzetközi kereskedelemben és pénzügyekben multilaterális egyezmények eredményeként, illetve a két világháború közötti dezintegrált, kaotikus világ gazdasági rend helyébe lépett.⁴ „A multilateralizmus szélesebb- és újabb-értelmezése szerint közös, intézményesített eszközrendszer a különböző együttműködési (globális vagy regionális) rezsimek, rendszerek irányítására és az együttműködés szervezésére.”⁵

2.2. Multilaterális (sokoldalú) diplomácia

A hagyományos multilaterális diplomácia a nemzetközi globális és regionális szervezetekkel foglalkozik. Ezek a szervezetek centrális fontossággal bírnak az együttműködési rendszerekben.⁶

3. AZ ÁLLAMOK KÖZÖTTI KAPCSOLATOK JELENTŐSÉGE

Az állam a diplomácia révén a külpolitikai céljainak megvalósítására törekszik. Az államok között hatályos és fenntartandó kapcsolatok alakították ki az egymás közötti viszony szabályait, hozták létre a nemzetközi jogot, ami egyidős az államok eredetével. Kezdetben az államok között szinte csak háborús vonatkozás volt, a nemzetközi jog szabályai is ennek megfelelően elsősorban a háborúskodást intézték. Ezt követően a történelem folyamán kialakultak a magatartási szabályok mind a háborús összecsapások idejére, mind a békés viszonyok ápolására. Tehát, a nemzetközi együttműködés valamilyen formája mindig jelen volt a történelem során.

Meg kell jegyeznünk, hogy a nemzetközi kapcsolatok külső szerveinek működésére és jogállására vonatkozó szabályokat mindenekelőtt a következő generális többoldalú nemzetközi szerződések tartalmazzák: pl. a diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961. évi bécsi egyezmény, a konzuli kapcsolatokról szóló 1963. évi

⁴ A globális környezet gazdaságon kívüli tényezőinek középtávú előrejelzése. A globális gazdaság új intézményi struktúrája felé? A multilaterális együttműködés a XXI században. Vitaanyag. 5. http://vki3.vki.hu/kulkapcs/uj_intezmenyi_strukturaja.pdf, (2017.03.28).

⁵ A globális környezet gazdaságon kívüli tényezőinek középtávú előrejelzése. A globális gazdaság új intézményi struktúrája felé? A multilaterális együttműködés a XXI században. Vitaanyag. 5. http://vki3.vki.hu/kulkapcs/uj_intezmenyi_strukturaja.pdf, (2017.03.28).

⁶ A globális környezet gazdaságon kívüli tényezőinek középtávú előrejelzése A globális gazdaság új intézményi struktúrája felé? A multilaterális együttműködés a XXI században. Vitaanyag. 6. http://vki3.vki.hu/kulkapcs/uj_intezmenyi_strukturaja.pdf, (2017.03.28).

bécsi egyezmény, az államok egyetemes jellegű nemzetközi szervezetekben való képviseléről szóló 1975. évi New York-i egyezmény.

Fontos kiemelni, hogy a nemzetközi szerződéseket figyelembe véve minden állam saját belső⁷ és külső intézményei látják el a nemzetközi jellegű feladatokat. A nemzetközi jog a múltban az államok szuverenitását, az államok közötti hatalmi egyensúly fenntartását tekintette elsősorú feladatának, ma inkább kiterjedtebb mértékben védi az egyént, az emberek alapvető jogait a fejlett belső jogrendszerekhez hasonlóképpen.⁸ Ahogy a nemzetközi összeköttetések államon belüli szerveinek hatáskörét a belső jog állapítja meg, az állam idegen országban működő külképviseleteknek működésére és jogállására vonatkozó szabályok hosszú folyamat következtében az államközi kapcsolatokban, a nemzetközi jog irányadóiként alakultak ki.

4. A MULTILATERÁLIS DIPLOMÁCIA A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK MUNKÁJÁBAN

A nemzetközi szervezetek felelőssége egyre inkább felértékelődik a diplomáciában. Ezen szervezetek köréből a tanulmány az ENSZ tevékenységével foglalkozik. Az ENSZ fő tevékenységének vonalát a nemzetközi terrorcselekmények elkövetőinek üldözése jelenti, amellyel 1972 óta foglalkozik.⁹ Az Egyesült Nemzetek Szervezete, amint az a nevéből is mutatkozik, nemzetközi szervezet. A szervezetet 51 ország alapította 1945-ben, a második világháborút követő időszakban. A szervezet alapításának kiemelt célja volt a nemzetközi béke és biztonság, valamint a nemzetek közötti baráti kapcsolat fejlesztése és a társadalmi fejlődés, illetőleg a jobb életszínvonal és az emberi jogok elősegítése, amelyben az ENSZ a mai napig kiemelt tevékenységet folytat többek között a multilaterális diplomácia által. Az ENSZ négy főbb célja napjainkban:

- a béke fenntartásának elősegítése és támogatása világszerte,
- a különböző nemzetek közötti baráti kapcsolatok fejlesztése, támogatása, amiben komoly diplomácia tevékenység jellemzi a szervezet munkáját,

⁷ Ilyenek pl. a külügyi igazgatás szervei. Lásd ehhez RIXER ÁDÁM: Globalizáció, avagy a közigazgatása, in HEGEDŰS BULCSÚ (szerk.): *Globalizáció, avagy a nemzetközi folyamatok hatása a magyar jogrendszerre*, 2006, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 41-45.

⁸ <http://www.fajltube.com/gazdasag/jogi/A-NEMZETKOZI-JOG-ALANYAI82386.php>, Budapest, (2017.03.28).

⁹ DETRE ZOLTÁN: A terrorizmus kialakulásának történeti háttere, megnyilvánulási formái és jelenléte a XXI. században, in *Biztonságtechnika*, 2007. 73.

- a nemzetek segítése a szegények életkörülményeinek javításában és az éhezés, továbbá a járványok és az analfabetizmust felszámolásában, ehhez ugyancsak alkalmaz diplomáciai párbeszédet is,
- az emberi jogok és alapvető szabadságjogok tiszteletben tartásának az elősegítése, az emberi jogok kiemelése a diplomácia eszközeivel.¹⁰

„Az ENSZ létrehozását az a meggyőződés vezérelte, hogy a világ nemzeti képesek együttműködni, és együtt is kell működniük a konfliktusok békés megoldásában és az emberek életének jobbá tételében.”¹¹ Itt jegyezném meg, hogy a világ nemzeti közötti kommunikáció támogatása korunkban egyre inkább központi jelentőségűvé válik, s ehhez a diplomáciában is figyelembe kell venni az interkulturális kommunikáció szabályait. „Az interkulturális kommunikáció nem más, mint eltérő kulturális csoportokhoz tartozó emberek interakciója. Ilyen értelemben tehát az interkulturális érintkezés A náció és B náció fiai között csakúgy, mint ahogy interkulturális különféle társadalmi csoportok között is.”¹²

Az ENSZ is törekszik diplomáciai munkája során kiemelten kezelni, hogy a kultúrák különböznek egymástól és egyúttal megkülönböztethetők egymástól, a kultúra és a kommunikáció nem választható el egymástól, továbbá a kommunikáció egy adott formájában résztvevő aktorok valamely kultúra reprezentánsai és a különböző kultúrák kommunikációjában más-más szabályok vannak érvényben.¹³

Az ENSZ Alapokmánya összesen hat fő szervet hozott létre, ezek a szervezetek a következők: Közgyűlés (193 tagországgal), Biztonsági Tanács, Nemzetközi Bíróság és Titkárság, Gazdasági és Szociális Tanács, Gyámügyi Tanács. Az ENSZ ezeken felül magába foglal még további 15 szakosított intézményt, számos programot és testületet is. A szervezetet elsősorban a békefenntartás és békeépítés, illetve a konfliktus megelőzés és humanitárius tevékenysége által ismert, de ezek mellett az ENSZ sokkal szélesebb körben van jelen munkájával.

„A fenntartható fejlődés, környezet- és menekültvédelem, katasztrófa-elhárítás, terrorizmus elleni harc, lefegyverzés és atomcsend, a demokrácia elősegítése, emberi jogok, nemi egyenlőség és a nők helyzetbe hozása, az önrendelkezés, gazdasági és szociális fejlődés, nemzetközi egészségügy, tapo-

¹⁰ Általános információ az ENSZ-ről. <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/un-general.html>, Budapest, (2017.03.28).

¹¹ *Alapvető tények az ENSZ-ről*, 2013, Magyar ENSZ Társaság, Budapest, 3.

¹² HIDASI JUDIT: *Interkulturális kommunikáció*, 2008, 2. kiadás, Scholar Kiadó, Budapest, 33.

¹³ NIEDERMÜLLER PÉTER: A kultúrák közötti kommunikáció, in BÉRES ISTVÁN: – HORÁNYI ÖZSÉB (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*, 1999, Osiris Kiadó, Budapest, 96-111.

sóbomba-mentesítés, valamint az élelmiszer termelés kibővítése mellett további területeken is tevékeny annak érdekében, hogy elérje céljait és egy biztonságosabb jövőt teremtsen a következő generációk számára.”¹⁴

A diplomáciai tevékenységében az elmúlt évtizedek során egyre súlyosbodó terrorizmus okán kiemelten kezeli a terrorizmus elleni küzdelmet. A terrorizmus újfajta magatartást és stratégiát kíván meg a szervezettől is.

Az ENSZ diplomáciájában is változást hozott a 2001. szeptember 11-ei USA elleni terrortámadás. A szervezet munkája nagyban hozzájárult az új globális koalíció kialakításához.¹⁵

A terrorizmus elleni küzdelemben a szervezet diplomáciai tevékenységén keresztül azért küzd, hogy felszámolja a terrorizmus terjedését elősegítő körülményeket, meg kívánja előzni és szembeszáll a terrorizmussal nemzetközi szinten. Ezek mellett az ENSZ növelni tervezi a tagállamok képességét a terrorizmus megelőzése és legyőzése érdekében, valamint biztosítani szeretné a mindenkire kiterjedő emberi jogok, és a jogállamiság tiszteletét, ezt a szervezet a terrorizmus elleni harc alapjaként jelöli meg. A terrorizmus elleni stratégia megvalósítása elsősorban a Tagállamok felelőssége, ugyanakkor az ENSZ maga is segíti az országok munkáját a CTITF-en keresztül, ez ma már több mint 30 program, hivatal, ügynökség és ügyosztály gyűjtőhelyeként jellemezhető, segítve a szervezet és a tagállamok munkáját.¹⁶ Amint azt Kofi Annan megfogalmazta:

„A terrorizmust akkor győzzük le, ha a nemzetközi közösség kinyilvánítja azt a szándékát, hogy egy nagy koalícióban egyesüljön, különben egyáltalán nem győzzük le. Az Egyesült Nemzeteknek egyedülálló lehetősége van, hogy ennek a koalíciónak a fórumaként szolgáljon, és keretén belül megvalósuljanak azok a lépések, melyeket a kormányoknak most meg kell tenniük, külön-külön avagy együtt, hogy globális méretekben harcolhassanak a terrorizmus ellen.”¹⁷

Az ENSZ a diplomácia és mediáció politikai eszközeit veszi igénybe a nemzetek megsegítésére a konfliktusok megelőzése, illetve a konfliktusok békés megoldása érdekében. Az ENSZ küldöttek pedig diplomáciai munkájukkal a világ feszültség-

¹⁴ Általános információ az ENSZ-ről. <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/un-general.html>, Budapest, (2017.03.28).

¹⁵ Magyar ENSZ Társaság. http://www.menszt.hu/informaciok/kep_es_valosag/masodik_fejezet#4, Budapest, (2017.03.28).

¹⁶ Budapesti szeminárium az ENSZ Terrorizmus Ellenes Globális Stratégiájának ismertetésére, <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/pressrels/2011/uniscp651.html>, Budapest, (2017.03.28).

¹⁷ Magyar ENSZ Társaság. http://www.menszt.hu/informaciok/kep_es_valosag/masodik_fejezet#4, Budapest, (2017.03.28).

gel teli helyein segítenek véget vetni a válságoknak, konfliktusoknak, azok tárgyalásos úton történő megoldásában. Ebben a tevékenységben kiemelném, az ENSZ-főtitkárt, aki „jó szolgálattal” mind nyilvános, mind pedig magán úton tett lépésekkel lép fel a konfliktusok megoldása, valamint a nemzetközi viták kialakulásának, eszkalálódásának és elterjedésének érdekében. Az ENSZ-nek ma sokkal jobban kell figyelnie a békeépítésre, mint eddig valaha. A szervezettől olyan erőfeszítésekre van szükség, amelyek erősítik egy ország konfliktusok menedzselésére irányuló nemzeti erőforrásait.¹⁸

5. AZ ÉRDEKÜTKÖZÉSEK ELRENDEZÉSE DIPLOMÁCIAI FOLYAMATOK ÚTJÁN

Az egyeztetésben érdekelt államok közvetlen tárgyalása a nemzetközi viták elrendezésének legtermészetesebb és legcélszerűbb stratégiája. Az érdekütközések többségében a nemzetközi viták rendezése az érdekelt államok által közvetlen megvitatás útján történik. Kulcsfontosságú, ha az érdekelt felek kölcsönösen arra törekednek, hogy a megfelelő korrelációt egymás között fenntartsák, illetve helyreállítsák, akkor ez eredményre vezethet.

Az államoknak a nemzetközi viták békés rendezésére vonatkozó kötelezettsége ma a nemzetközi jog imperatív jellegű szabálya. A nemzetközi gyakorlat a viták békés elintézésének számos módszerét ismeri el. Lényegében, ezek a folyamatok két csoportra oszthatók: azok a folyamatok, amelyek lényegét olyan diplomáciai tárgyalások alkotják, amelyek közvetlenül az érintett államok között, vagy harmadik államok, illetve nemzetközi szervezetek egybevonásával folyhatnak. Pl. az ENSZ összes tagjai kötelesek nemzetközi konfliktusaikat békés eszközökkel és oly módon rendezni, hogy a nemzetközi béke és biztonság, valamint az igazságosság ne kerüljön fenyegetettségbe.

6. KONKLÚZIÓ

A tanulmányban korunk változó világához kapcsolódóan tárgyaltam a multilaterális diplomácia szerepét, fontosságát. Változó korunkban egyre nagyobb veszélyt jelent a társadalmak számára a terrorizmus, az irreguláris migráció és az egyéb globális problémák, melyek mind arra mutatnak, hogy globális fellépésre van szükség. Ebben a globális, közös fellépésben pedig nagyon fontos szerepet tölt be a multilaterális diplomácia, melyet különböző nemzetközi szervezetek folytatnak

¹⁸ Béke és biztonság. <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/peace-and-security.html>, Budapest, (2017.03.28).

a konfliktusok megelőzése és békés megoldása érdekében. A nemzetközi szervezetek munkája ugyanakkor ennél sokkal szélesebb kört foglal magában. Tanulmányomban az ENSZ munkáját emeltem ki. A szervezet határozottan fellép a béke és a biztonság mellett, diplomáciai tevékenységével a legveszélyeztetettebb régiókban van jelen. Munkája elengedhetetlen. Összességében megállapíthatjuk, hogy a mai világban felmerült az igény, hogy az aktuális nagy horderejű kérdések megtárgyalása céljából több állam képviselői összegyűljenek, és közös perspektívát dolgozzanak ki.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

- [1.] BOGYAY KATALIN: Magyarország ENSZ- nagykövetének díszelőadása a Honoris Causa cím átvétele alkalmával, Pannon Egyetem, Kőszegi Kampusz, 2016. március 9. http://www.kx.hu/kepek/iask/egyeb_anyagok_hirekhez/honors_causa.pdf, Budapest, (2017.03.28).
- [2.] DETRE ZOLTÁN: A terrorizmus kialakulásának történeti háttere, megnyilvánulási formái és jelenléte a XXI. században, in *Biztonságtechnika*, 2007.
- [3.] HIDASI JUDIT: *Interkulturális kommunikáció*, 2008, 2. kiadás, Scolar Kiadó, Budapest.
- [4.] NAGY PÉTER: Virtuális diplomácia – mítosz vagy valóság? <http://www.inco.hu/inco7/infopol/cikk1h.htm>, (2017.03.28).
- [5.] NIEDERMÜLLER PÉTER: A kulturaközi kommunikáció, in BÉRES ISTVÁN: – HORÁNYI ÖZSÉB (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*, 1999, Osiris Kiadó, Budapest, 96-111.
- [6.] RIXER ÁDÁM: Globalizáció, avagy a közigazgatása, in HEGEDŰS BULCSÚ (szerk.): *Globalizáció, avagy a nemzetközi folyamatok hatása a magyar jogrendszerre*, 2006, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 41-45.
- [7.] *Alapvető tények az ENSZ-ről*, 2013, Magyar ENSZ Társaság, Budapest.
- [8.] Általános információ az ENSZ-ről. <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/un-general.html>, (2017.03.28).
- [9.] A globális környezet gazdaságon kívüli tényezőinek középtávú előrejelzése. A globális gazdaság új intézményi struktúrája felé? A multilaterális együttműködés a XXI században. Vitaanyag, http://vki3.vki.hu/kulcapcs/uj_intezmenyi_strukturaja.pdf, (2017.03.28).
- [10.] Béke és biztonság. <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/topics/peace-and-security.html>, (2017.03.28).

- [11.] Budapesti szeminárium az ENSZ Terrorizmus Ellenes Globális Stratégiájának ismertetésére, <http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/pressrels/2011/uniscp651.html>, (2017.03.28).
- [12.] Magyar ENSZ Társaság. http://www.menszt.hu/informaciok/kep_es_valosag/masodik_fejezet#4, (2017.03.28).
- [13.] <http://www.fajltube.com/gazdasag/jogi/A-NEMZETKOZI-JOG-ALANYAI82386.php>, (2017.03.28).

